

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ"
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)

РЕЛІГІЯ ТА МЕДИЦИНА

матеріали міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченій пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2019 р.

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ"
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)

РЕЛІГІЯ ТА МЕДИЦИНА

матеріали міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченій пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2019 р.

Київ
Видавництво НМУ імені О. О. Богомольця
2019

УДК 2+61] (062)

Р 36

Релігія та медицина: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). – К. : Автограф, 2019. – 377 с.

ISBN 978-966-8349-16-4

Редакційна колегія:

Кучин Юрій Леонідович – перший проректор НМУ ім. О. О. Богомольця, професор

Скрипник Рімма Леонідівна – проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та аспірантури НМУ ім. О. О. Богомольця, професор

Відповідальні редактори:

Васильєва Ірина Василівна – завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця, професор

Шевченко Сергій Леонідович – професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця

Технічні редактори:

Васюк Ірина Василівна – пошукач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця

Лапутько Анна Валеріївна – старший лаборант кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця

Затверджено до друку Вченою радою Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (протокол № 8 від 28 травня 2019 р.)

ISBN 978-966-8349-16-4

© НМУ ім. О. О. Богомольця, 2019

© Автограф, 2019

ства і окремо взятої людини. Плюралізм етичних систем сучасних суспільств ускладнює перенесення регулювання цих питань на рівень законодавства. Суспільство повинно буде визначитися: в системі яких ціннісних координат воно буде регулювати ці відносини.

Література:

1. Митрополит Иларион (Алфеев) Таинство веры. Введение в православное догматическое богословие / [Электронный ресурс] – Режим доступа (от 11.05.2019): https://azbyka.ru/otechnik/Illarion_Alfeev/tainstvo-very-vvedenie-v-pravoslavnoe-dogmaticheskoe-bogoslovie/5_2 (заглавие с экрана)
2. Ярская-Смирнова Е., Романов П. Границы тела: биовласть публичной анатомии / [Электронный ресурс] – Режим доступа (от 11.05.2019): https://www.nlobooks.ru/magazines/teoriya_mody/30_tm_4_2013/article/10752/ (заглавие с экрана)
3. Цветус-Сальхова Т.Э. «Тело» и «Телесность» в культурологических исследованиях / [Электронный ресурс] – Режим доступа (от 11.05.2019): <https://cyberleninka.ru/article/n/telo-i-telesnost-v-kulturologicheskikh-issledovaniyah>;
4. Еременко-Клаузер А. В. Тело и телесность / [Электронный ресурс] – Режим доступа (от 11.05.2019): <https://cyberleninka.ru/article/n/telo-i-telesnost> (заглавие с экрана)
5. Кристева Ю. Силы ужаса: эссе об отвращении. – СПб.: Алетеия, 2003. – 256 с.

Васюк І. В.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
irina_nina@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ БІОМЕДИЧНОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ЕТИКИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

Сучасний світ характеризується бурхливим техніко-технологічним, інформаційним розвитком, у якому дедалі більшої актуальності набувають дослідження, зокрема, у медичній сфері. Стрімкий розвиток медичних та біомедичних технологій спонукає фахівців до розв'язання неоднозначних ситуацій, коли від їх компетентних суджень залежить не лише проблема збереження здоров'я людини, а часто і її життя та доля, які є одними з базових цінностей цивілізованого суспільства. Сучасна медицина за останні десятиліття зробила значні кроки уперед у сфері сучасних методів діагностування, генної інженерії, репродуктивних технологій, досліджень над ембріоном людини, донорства, переливання крові, трансплантології, модифікації тіла, імплантології, випробування фармацевтичних препаратів тощо. Ці та інші проблеми потребують уваги медиків, юристів, богословів. На сьогодні наукові досягнення у медичній галузі здатні значно контролювати демографічний склад населення, економічний розвиток держави.

Так, у сфері прийняття рішень про продовження життя людини маємо враховувати особисті переконання хворого у випадку його смертельного захворювання. Ким постає лікар у цьому випадку – милосердним служителем в ім'я життя пацієнта чи убивцею? У сфері штучного запліднення стикаємося з моральною дилемою: життя людини - дар Божий чи один з можливих варіантів народити власну здорову дитину за допомогою сучасних репродуктивних технологій? На даному етапі розвитку науки процес зародження нового життя дещо втрачає сакральний зміст. Що важливіше: особисте благо пацієнта, його право на самостійний вибір чи спрямованість на смиренну залежність від Божої волі? Що є нормою у цих випадках? Сьогодні значної уваги набуває проблема вирішення саме тих міждисциплінарних питань, які не вирішуються однозначно і потребують індивідуального підходу у кожному конкретному випадку; ґрунтуються на принципах наукової компетентності, фахової відповідальності й чесності.

Сучасне суспільство характеризується поглибленням комунікативної та культурної взаємодії між націями, державами, континентами. Тому стирання інформаційних, світоглядних, релігійних кордонів не лише розширює горизонти світосприйняття, самоусвідомлення, а й сприяє нарощенню наукової, науково-технічної, культурної бази.

Проблему гуманізації життя людини слід розглядати міждисциплінарно. На думку видатного українського хірурга М.М. Амосова, є дві професії, де любов до людини є обов'язковою – професії лікаря та вчителя. Він радив випускників, у яких відсутня означена якість, влаштовувати в НДІ, лабораторії та ін., але не допускати до роботи з пацієнтом, тобто до практичної лікувальної діяльності [1, с. 115]. Тим самим, професія лікаря передбачає не лише дбайливе виконання власних професійних обов'язків, а й розвинену духовну сферу, здатність до емпатії. Відсутність у студента, а згодом і у фахівця спрямованості на розвиток психологічної компетентності і комунікативних якостей провокує нездатність розібратися не лише у непростих фахових завданнях, а й у сферах, де необхідним є залучення людських якостей.

Цю ідею висловив також митрополит Антоній Сурожський (А.Б. Блум). Маючи медичну освіту, він наголошував на особливому ціннісному дискурсі медицини та значення її ролі у житті людини. Цитуючи його: «я думаю, медицина як галузь людської діяльності займає особливе місце саме тому, що наука в ній поєднується з цінностями, підходом, що не мають нічого спільного з наукою. В основі лікарського підходу – співчуття, а співчуття за самою своєю природою ненауково... Медик, якщо він тільки людина науки, здатний холодно, холоднокривно, безпристрасно робити те, що потрібно, без жодного відношення до пацієнта, медик, для кого головне не пацієнт, а дія – лікування, будь це лікарське лікування, хірургічне втручання або інші методи, – не медик в тому сенсі, в якому я сподіваюся, я хотів би, щоб ми всі думали про медицину» [2, с. 27-28].

Недаремно ще з далеких часів зародження християнства у Київській Русі при монастирях організовувалися лікарні. Доброчинність, турбота, прояви милосердя про хворого, нужденного лягала на плечі черниць та ченців. Медична освіта у той час при монастирях передавалася у спадок. Тому чернецтво

було служителем не лише релігії, віри, провідником формування духовності, а й займався лікуванням. На увесь світ відома постать нашого сучасника, святителя Луки (В.Ф. Войно-Ясенецького), відомого лікаря та релігійного філософа. Поєднання ним цих двох споріднених професій є не випадковим, адже служіння людині, її блага, збереження духовного і тілесного здоров'я є наріжним каменем і релігії, і медицини. В.Ф. Войно-Ясенецький виходив з розуміння людини як єдино тілесної, душевної та духовної істоти і дав таке пояснення духовному в людині: «... необхідно визнати, що, окрім мозку, має бути й інший, значно більше важливий та могутній субстрат пам'яті. І ми вважаємо таким субстратом дух людський, в якому навіки зберігаються всі наші психофізичні акти» [3, с. 136].

Ідею холізму щодо розуміння природи та сутності людини запропонував її фундатор А.Гальєрс. Ця ідея є особливо актуальною в наш час, оскільки наголошує на нерозривній єдності людського організму (гармонійній єдності тілесної, душевної та духовної організації) й неможливості абсолютизації жодної з його складових. Ця ідея є гуманною за своєю суттю, оскільки нею передбачається врахування індивідуальних особливостей кожної людини, що особливо актуально в медицині та біоетиці. Розумна людина повинна дбати як про своє тіло (організм), так і про свій дух, психіку. Така думка побутувала і в давньогрецьких полісах, наприклад, у Афінах, де освіта молоді передбачала органічне поєднання розумового, естетичного (зокрема, музичного) і фізичного розвитку. Та й в інші часи всі видатні мислителі підкреслювали вагоме значення у житті людини не тільки розумової, а й духовної праці. Так, філософи та богослови вважають, що тіло людини не є чимось відокремленим від її «я». Воно становить невід'ємну вагому частину цілісності особи, є умовою її життя у світі [4, с. 203]. Знаний філософ, психолог, логотерапевт В.Франкл відповідно до персоналістичних підходів стверджував, що людина існує у трьох вимірах: тілесному, душевному і духовному, зробивши висновок, що «навіть плоть людини завжди несе відбиток її духу» [5, с. 52]. Значна частина мислителів, філософів, медиків зауважує, що важливо лікувати не хворий орган або хворобу, а організм в цілому. Особливу увагу потрібно звертати на психологічний стан індивіда та спрямованість людини на одужання. Поза усіляким сумнівом, лікар повинен відчувати пацієнта і здійснювати його психологічний супровід упродовж усього курсу лікування та одужання. Формування персоналістичної біоетики передбачає урізноманітнення поведінкового репертуару лікаря та пацієнта, що має на меті порозуміння й знаходження якнайкращих методів та способів організації процесу лікування хворого [6, с. 106; 108]. Орієнтація на утвердження персоналістичних підходів у медицині передбачає урахування інтересів пацієнта, бачення його особистості як повноцінного, повноправного учасника у процесі одужання. Це створює оптимістичні передумови до посилення значення застосування здоров'яцентричної парадигми у медицині й утвердження принципу її гуманізації. Вищезначені підходи дають можливість сформувати цілісне бачення лікарями життя та здоров'я людини як найвищої цінності [7].

Бурхливий розвиток наукоємних технологій з небаченим раніше посиленням свободи совісті викликає стурбованість міжнародної наукової

спільноти, фахівців різних профілів, духовенства. «У суспільстві без моралі» (З. Бауман) його духовний розвиток значно поступається сучасним науковим винаходам. Тим самим фахівець, своїми професійними діями може порушити норми універсальної моралі. Тому особливій ваги набуває особистий вибір людини. Саме з цих причин Іван Павло II наголошував на десакралізації життя людей: «Дехристиянізація, яка болісно торкнулась багатьох народів і суспільств, у яких колись процвітала віра і християнське життя, не тільки зумовлює втрату віри, але й неухильно призводить до розладу і знецінення морального змісту, зникнення із свідомості неповторного характеру євангельської моралі, позбавлення її фундаментальних засад і цінностей» [8, с. 11].

Сучасну наукову спільноту турбує проблема формування особистості майбутнього фахівця на гуманістичних засадах. Саме тому у системі вищої медичної освіти запроваджуються обов'язкові курси такі, як «Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки», елективні: «Філософські проблеми у медицині», «Філософські проблеми наукового пізнання», «Етика», «Естетика», «Основи християнської етики та моралі», «Основи ісламознавства» та ін., завдяки яким значно розширюється і збагачується особистий та професійний світогляд майбутнього медика.

У процесі навчання у ВНМЗ студент – майбутній фахівець має змогу порівнювати особистий професійний образ зі сформованим і цілісним образом наставників, оскільки саме в цей час закладаються основи його майбутньої професійної майстерності та моралі, формування його ціннісно-світоглядної і духовної сфер. Професія медика передбачає не лише зацікавленість у відмінній моральній налаштованості на майбутнє, а й уміння бачити позитивне навіть у нестандартних життєвих ситуаціях, ситуаціях непростого вибору. Мають значення непрямі фактори: професійне мовлення, доречне та зрозуміле для пацієнта, чіткість у висловлюваннях, носіння медичного одягу, охайність та ін. Поняття духовності людини пов'язується з такими екзистенціалами людського буття, як відповідальність, сумління, з вірою (не обов'язково і не тільки у релігійному контексті), уявленнями про своє призначення, смисл життя і професійної діяльності тощо. Зрощення власної духовності, відповідальності – складний тягар, який бере на себе людина, оскільки вона – особистість. Проте, саме духовність, виборювати яку людина повинна щохвилинно, протягом всього життя, – є основним її здобутком. Динаміка становлення студента як фахівця та особистості залежить від його соціального, комунікативного, професійно-творчого та особистісного досвіду, емоційно-психологічного сприйняття отриманих результатів власної життєдіяльності, вміння узгоджувати особисті інтереси та прагнення з суспільними нормами, вимогами, запитами. Як відомо, одні цінності сприяють духовному піднесенню, розкриттю задатків та здібностей, поступовому й цілеспрямованому духовному зростанню, інші ж – призводять до особистісної деградації.

В.Франкл наголошував на тому, що у кожної людини є її власний курс, даний лише їй і саме вона повинна його реалізувати, не упустити шанс його здійснити, інакше її можливість самоздійснення втратиться назавжди [5, с. 184]. Фахівці з філософської антропології вважають, що духовність гуманна за своєю природою й пов'язують прояви духовності з гуманістичною

спрямованістю поведінки людини, осмисленим існуванням особистості. Справжній гуманізм можливий лише на основі духовності, а духовність - це активний гуманізм свідомої діяльної людської істоти. Її також визначають як формуючу силу, що дозволяє особистості організовувати себе і облаштовуватися у зовнішньому світі [9, с. 35].

Актуальним завданням викладачів ВНЗ є стимулювання пізнавальної, творчої, комунікативної, ціннісно-смислової сфер студентства, допитливості, формування широкої світоглядної позиції, цілісних системних уявлень про світ, суспільство, умови існування та власне місце у світі. Завданням викладачів є не просто навчити, а й створити умови для формування спеціаліста певної сфери, гармонійної особистості, здатної до самоусвідомлення, цілепокладання, орієнтованої на самовдосконалення протягом всієї життєдіяльності в особистій, професійній сферах, нарощення особистої та професійної культури й компетентності. Тому навчання у ВНЗ повинне ґрунтуватися не лише на набутті професійних, професійно-творчих компетенцій, а й бути насиченим антропоцентричною проблематикою, релігійною етикою доброчинності і служінню людству.

Література:

1. Амосов Н.М. Мысли и сердце / Н.М. Амосов. – Донецк: Сталкер, 1998. – 262 с.
2. Антоний (Блум), митрополит. Человеческие ценности в медицине / Антоний (Блум) // Труды. – М.: «Практика», 2002.
3. Войно-Ясенецкий В.Ф. Дух, душа, тело. / В.Ф. Войно-Ясенецкий // Наука и религия. – Ростов-н-Д., 2001.
4. Теоретичні проблеми сучасної етики: навч. посіб. для студ. ВНЗ / [Т.Г. Аболіна, І.В. Васильєва, А.М.Єрмоленко та ін.]. – 2-ге вид. переробл. та доповн. – К.: ВД «Авіценна», 2013. – 344 с.
5. Франкл В. Человек в поисках смысла: / В. Франкл // Сборник: Пер. с англ. и нем. / Общ. ред. Л.Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева; вст. ст. Д.А. Леонтьева. – М.: Прогресс, 1990. – 368с: ил. — (Б-ка зарубежной психологии).
6. Терешкевич Г., Васильєва І. Проблема статусу ненародженої людини в контексті біоетики: державо-правовий аспект / Г. Терешкевич, І. Васильєва // Ефективність державного управління. Збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 30. – С. 104-109.
7. Васильєва І.В. Філософські аспекти гуманізації та гуманітаризації вищої медичної освіти в контексті сучасної парадигми здоров'я / І.В. Васильєва, Л.В. Білецька // Політологічний вісник. – 2012. – Вип. 60. – С. 123–131.
8. Іван Павло II. Апостольське послання / Іван Павло II // «Veritatis splendor». – Ватикан, 1993.
9. Ярошевець В.І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму: підручник / В.І. Ярошевець. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 263с.